Ohjelmistoarkkitehtuurit

Arkkitehtonisista tyyleistä ja ratkaisumalleista

Arkkitehtonisista tyyleistä ja ratkaisumalleista

- Taylor:n määritelmän mukainen arkkitehtoninen ratkaisumalli (architectural pattern) on otettavissa käyttöön kun mallissa olevat parametroidut komponentit korvataan sovelluskohtaisilla. Spesifejä ratkaisutapoja suhteellisen rajattuun joukkoon ongelmia.
- Arkkitehtoninen tyyli on yleisluonteisempi ratkaisuperiaate eikä ole yhtä suoraviivaisesti otettavissa käyttöön.
  - Periaateratkaisuja, joilla kuitenkin omat sovellusalueensa.
  - Sovellusalue voi olla laaja
- Raja tyylin ja ratkaisumallin välillä ei ole selvä
  - eri lähteissä on erilaisia tulkintoja ja määritelmiä
  - esim. Koskimies & Mikkonen rinnastaa käsitteet ja käyttää niistä termiä arkkitehtuurityyli.

Esimerkkejä arkkitehtonisista ratkaisumalleista

- Kolmitasoarkkitehtuuri
  - Three-tier / state-logic-display

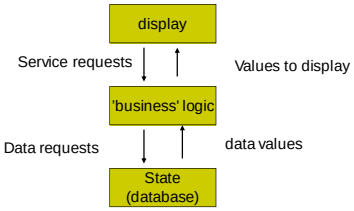

Esimerkkejä arkkitehtonisista ratkaisumalleista (MVC)

Model-View-Controller (MVC) [malli-näkymä-ohjain]

- Sovellusalue: monimuotoisia käyttöliittymänäkymiä sisältävät interaktiiviset järjestelmät
- Motivaatio:
  - Ohjelmistolla on erilaisia käyttäjiä ja näillä erilaisia tarpeita käyttöliittymään liittyen
  - Samaa informaatiota pitää pystyä esittämään ja käsittelemään eri muodoissa
  - Käyttöliittymän tulisi olla helposti muutettavissa
- Krasner, G., Pope S: Cookbook for Using the Model-View-Controller User Interface Paradigm in Smalltalk-80, *JOOP* Aug./Sep.,1988.

Esimerkkejä arkkitehtonisista ratkaisumalleista (MVC)

- Kolmenlaisia komponentteja
  - ***Malli***-komponentit ovat vastuussa laskentaan liittyvän tiedon (tai tilan) säilytyksestä
  - ***Näkymä***-komponentit ovat vastuussa tiedon esittämisestä käyttäjälle
  - ***Ohjain***-komponentit ovat vastuussa käyttäjän ja järjestelmän välisen vuorovaikutuksen ohjaamisesta
    - *Ottavat esimerkiksi vastaan hiiren näpäyksiä, näppäimen painamisia jne. ja muuntavat nämä mallikomponenttien tilaan vaikuttaviksi operaatioiksi*
- Malli-komponentit eivät riipu mistään (tietystä) näkymä- tai ohjain-komponentista
- Muutokset malli-komponenteissa välitetään näkymille Tarkkailija-suunnittelumallin mukaisesti (eli niille näkymille, jotka ovat ilmaisseet kiinnostuksensa muutoksiin)

Esimerkkejä arkkitehtonisista ratkaisumalleista (MVC)

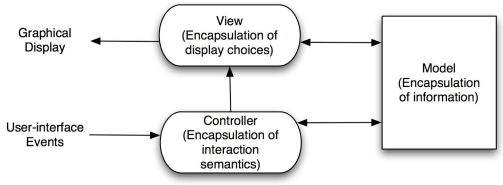

Esimerkkejä arkkitehtonisista ratkaisumalleista (MVC)

Eräs variaatio MVC-mallista (Buschman: Architectural patterns):

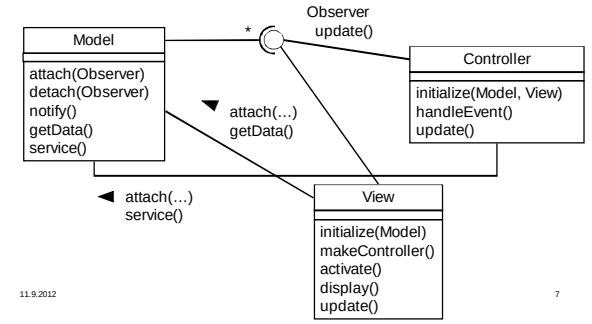

Esimerkkejä arkkitehtonisista ratkaisumalleista (MVC)

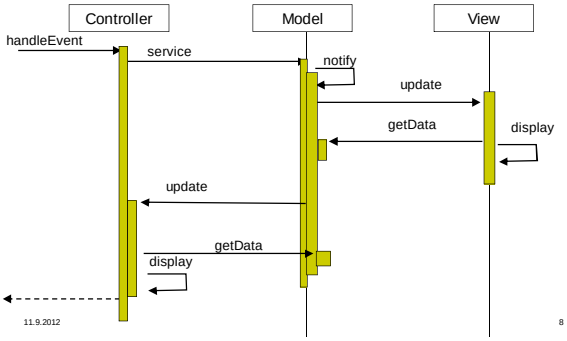

Esimerkkejä arkkitehtonisista ratkaisumalleista (MVC)

- Etuja:
  - Useita näkymiä samaan tietoon
  - Näkymiä on helposti lisättävissä jopa dynaamisesti
  - Ohjaimen voi helposti vaihtaa
  - Voi toimia perustana sovelluskehykselle (Smalltalk)
- Ongelmia:
  - Lisää mutkikkuutta
  - Yksinkertainen käyttäjätoimenpide saattaa aiheuttaa monia päivityksiä näkymään (päivityksen laajuutta voi olla vaikea kontrolloida)

Esimerkkejä arkkitehtonisista ratkaisumalleista (MVC)

- Monesti ei ole tarpeen erottaa ohjainta ja näkymää
  - Erityisesti, jos kullakin näkymällä olisi joka tapauksessa oma ohjain, jonka kautta voidaan suoraan manipuloida näkymää
  - → Päivitys näkymään (ja malliin)
  - → Malli ilmoittaa muutoksesta (muille) näkymille
- Ts. komponentti voi toimia sekä näkymä- että ohjainkomponenttina. Yhteen malliin voi liittyä monta <näkymä, ohjain> -paria.

Arkkitehtonisista tyyleistä

- Yleiskäyttöisiä periaatteita
- Voivat määrittää koko järjestelmän rakennetta tai jonkin osa-alueen rakennetta
- Erilaisia luokitteluja tyyleille
- Tyylit kokemuspohjaisia tilanteeseen hyviksi havaittuja ratkaisuperiaatteita
- Yleisiä | sovellusaluekohtaisia | yrityskohtaisia
- Yksinkertaisia - monimutkaisia

Arkkitehtonisista tyyleistä

- Eri lähteet luokittelevat tyylejä eri tavoin
- Seuraavassa noudatetaan Taylorin luokitusta (ei mitenkään kattava - luokat eivät pistevieraita)
- Tarkastellaan vain muutamaa esimerkkiä eri luokista
  - Tietovuopohjaiset
  - Kerrosrakenteiset
  - Tulkkaavat
  - Epäsuoran aktivointiin perustuvat

Tietovuopohjaiset tyylit

- Data flow styles
- Pääpaino siinä miten tieto liikkuu riippumattomien komponenttien välillä

- Erätöiden sarja (batch sequential)
  - Perinteinen eräajosovellus
  - Tiedon käsittely jakautuu vaiheisiin,
  - Lopputulos valmis kun kaikki vaiheet on suoritettu
  - Ei rinnakkaisuutta

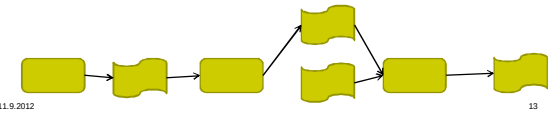

Tietovuopohjaiset tyylit

- Erätöiden sarja jatkuu:
  - Tieto liikkuu kokonaisuuksina vaiheelta toiselle esimerkiksi ajastetusti, vuonohjauskielen tai käyttäjän ohjaamana
  - Vaiheelle voi tulla useita syöttöaineistoja ja se voi tuottaa useita tulosaineistoja
  - Vaihe käsittelee syöttöaineistot kokonaisuudessaan ennen tulosaineiston luovutusta eteenpäin seuraavalle vaiheelle
  - Sovellusalueita:
    - *Monivaiheiset tiedonjalostusprosessit, jossa aineistoa ei voi käsitellä osina*
    - *XML-muunnokset käyttäen dokumenttipuuta*

Tietovuopohjaiset tyylit

- Väylät ja suodattimet (pipes and filters)
  - Koostuu ***prosessointiyksiköistä*** (filters) ja niitä yhdistävistä tietovirtaa kuljettavista ***väylistä*** (pipes)
  - Prosessointiyksiköt käsittelevät aktiivisesti tietoa
  - Väylät siirtävät tietoa eteenpäin passiivisesti
  - Prosessointiyksiköt ovat (”puhtaassa tapauksessa”) täysin itsenäisiä
    - *Lukevat syötevirtaa ja tekevät sen perusteella laskentaa → lähettävät eteenpäin muokatun syötevirran*

Tietovuopohjaiset tyylit

Väylät ja suodattimet jatkuu…

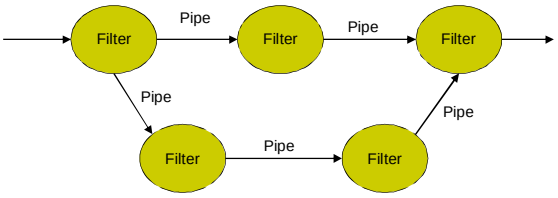

Tietovuopohjaiset tyylit

- Väylät ja suodattimet jatkuu…

- Kukin prosessointiyksikkö pitää voida toteuttaa itsenäisenä entiteettinä
  - Ei jaettua tilatietoa
  - Prosessointiyksikkö riippuu ainoastaan oman syötteensä muodosta
- Prosessointi tapahtuu yhdessä vaiheessa pala kerrallaan:
  - tietoalkion (esimerkiksi tekstirivin) prosessointi ei saisi riippua jonkin tulevan tietoalkion prosessoinnista
    - *tällöin suodattimet voivat toimia rinnakkain*
    - *Unix-väyliin kytketyt käsittelyvaiheet ovat usein sellaisia, että rinnakkaisuus estyy – käsittely voi edetä vasta kun koko aineisto saatu, esim järjestäminen suodattimena*
  - Tietoa voidaan puskuroida, mutta laajamittainen puskurointi rikkoo arkkitehtuurin perusajatuksen, ja vaikeuttaa esimerkiksi syötteen rinnakkaista prosessointia

Tietovuopohjaiset tyylit

- Väylät ja suodattimet jatkuu…

- ***Liukuhihna*** (pipeline architecture)
  - Erikoistapaus väylät ja suodattimet mallista: Ei haarautumisia
  - Helppo synkronoida, voi edetä
    - *työntämällä (push)*
      - *prosessointiyksikkö kutsuu seuraavan yksikön palvelua ja välittää tietoa eteenpäin (alkaa alusta)*
    - *tai vetämällä (pull)*
      - *prosessointiyksikkö kutsuu edellisen yksikön palvelua (rekursiivisesti).*

Tietovuopohjaiset tyylit

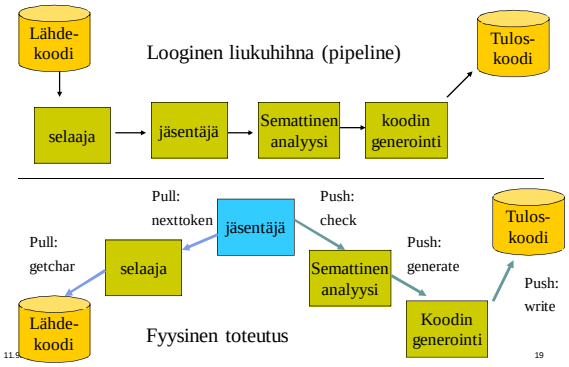

Kerrosarkkitehtuurit

- Layered architectures
  - Kerrosarkkitehtuuri koostuu tasoista, jota on järjestetty jonkin abstrahointiperiaatteen mukaan nousevaan järjestykseen
  - Usein abstrahointi tapahtuu akselilla ihminen-laite
  - Usein kerrokset ovat luonteeltaan niin teknisiä, että eri abstraktiotasojen nimeäminen ja erottaminen käsitteellisesti toisistaan on hankalaa

Kerrosarkkitehtuurit

- Virtuaalikoneet (virtual machines)
- Perusajatus:
  - Taso toimii virtuaalikoneena, joka tarjoaa palveluita ylemmän tason korkeamman abstraktion virtuaalikoneelle. Ylemmän tason tarjoamat palvelut toteutetaan välittömästi alemman tason palveluita hyväksikäyttäen.
  - Ajatus toteutuu vain ***puhtaassa (strict) kerrosarkkitehtuurissa***
- Käytännössä puhtaasta kerrosarkkitehtuurista voi olla kahdenlaisia poikkeamia:
  - Palvelukutsuja tehdään alemmasta kerroksesta ylempään kerrokseen
  - Palvelukutsu ohittaa kerroksia kulkiessaan ylhäältä alaspäin (→ ***avoin kerrosarkkitehtuuri***)
- Kerrosten ohittaminen on tarpeen useimmiten tehokkuussyistä (tai sitten välissä oleva kerros ei toteuta tiettyä palvelua, joka löytyy alemmalta kerrokselta)

Kerrosarkkitehtuurit

- Kerroksen ohittamisesta aiheutuva ongelma:
  - Tietty kerros tulee riippuvaiseksi myös muista kuin suoraan sen alapuolella olevasta kerroksesta
    → Kerroksen vaihtaminen hankalaa
- Palvelukutsun tekeminen alemmasta kerroksesta ylempään päin voi olla merkki vakavasta ongelmasta arkkitehtuurissa
  - Alempi kerros saattaa olla riippuvainen ylemmästä

Kerrosarkkitehtuurit

- Joskus alemman kerroksen on kuitenkin tarpeen kutsua ylemmän kerroksen koodia
  - Alemman kerroksen täytyy mukauttaa toimintaansa ylemmän kerroksen mukaan
  - Jotta alempi kerros ei tulisi (liian) riippuvaiseksi ylemmästä kerroksesta, voidaan hyödyntä ***takaisinkutsuperiaatetta*** (callback)
    - *Alempi kerros tarjoaa rekisteröintioperaation, jonka avulla ylempi kerros rekisteröi takaisinkutsussa kutsuttavan koodin alemman kerroksen käyttöön*

Kerrosarkkitehtuurit

Ei ohiteta kerroksia:

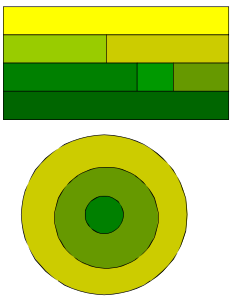

Ohitetaan kerroksia:

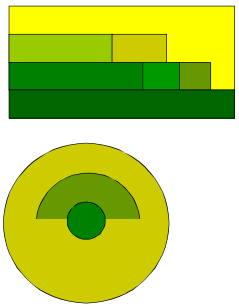

Kerrosarkkitehtuurit

- Kun kerrosten väliset rajapinnan on selkeästi määritelty, kerros voidaan vaihtaa toiseksi ilman, että se vaikuttaa muuhun järjestelmään
- rajapintojen/ kerrosten toimintojen ***standardointi*** lisää vaihdettavuutta

11.9.2012 25

Kerrosarkkitehtuurit

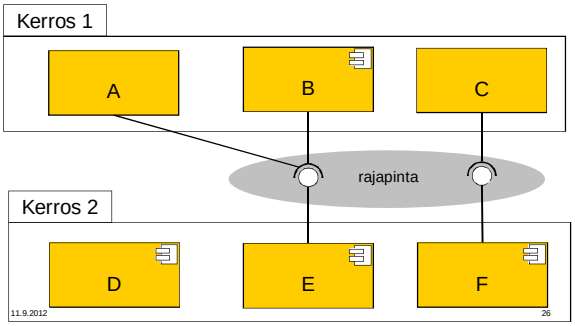

11.9.2012 26

Virtuaalikone esimerkki - OSI malli

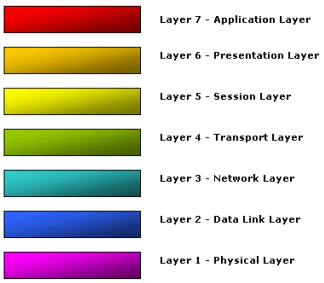

11.9.2012 27

Virtuaalikone esimerkki - OSI malli

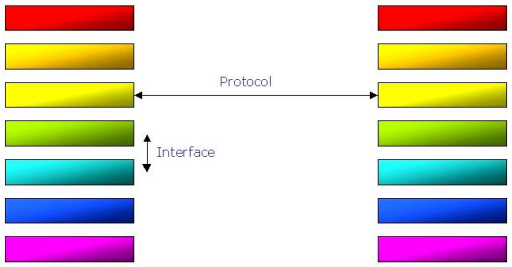

Vastinkerrokset kommunikoivat samalla abstraktiotasolla (yhteisellä protokollalla)

Virtuaalikone esimerkki - OSI malli

Kokonaiskuva

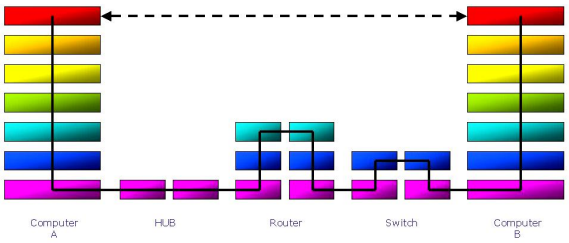

11.9.2012 29

Virtuaalikone esimerkki - OSI malli

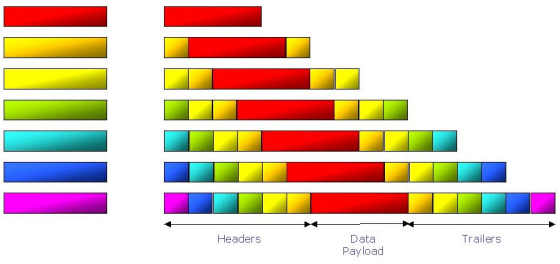

Jokainen kerros lisää oman palansa viestiin sen kulkiessa kerrosten läpi

11.9.2012 30

Virtuaalikone esimerkkejä

- Virtuaalikoneella rajapinta tai kieli (esim. Java bytecode), jonka avulla konetta käytetään
  - kätkee toteutuksen, mahdollistaa useita alustoja
- Sovellusrajapinnat palveluihin (API, application programming interface)
  - Esimerkiksi käyttöjärjestelmillä, luokkakirjastoilla → kätkee yksityiskohdat, parantaa siirrettävyyttä
- Asiakas-palvelin arkkitehtuuri
  - 2-tasoinen kerrosarkkitehtuuri
  - etäproseduurikutsut kommunikoinnissa

Asiakas-palvelin

- Asiakas-palvelin
- Yksi yleisimmistä tyyleistä hajautetuissa järjestelmissä
- Komponentit ovat joko ***asiakkaita*** (client) tai ***palvelimia*** (server)
  - Sovelluslogiikka on jaettu asiakkaiden ja palvelimien kesken (kaksi kerrosta → "2-tiered architecture")
  - Esim: asiakkaat hoitavat tiedon esittämisen ja palvelin hoitaa liiketoimintalogiikan ja tiedon pysyvän talletuksen

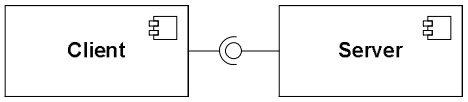

Asiakas-palvelin

- Käyttökelpoinen melkein aina kun sovelluksen logiikka on tarpeen jakaa kahteen kerrokseen
- Palvelin tarjoaa palveluita asiakkaille, mutta ei pyydä palveluita asiakkaalta
- Asiakkaat tarvitsevat palvelimen tarjoamia palveluita
- Palvelin ei tiedä ennalta asiakkaiden määrää eikä asiakkaiden identiteettejä
- Asiakkaat tietävät palvelimen identiteetin (esim. IP-osoite ja portti)
- Asiakkaat ja palvelin sijaitsevat usein eri laitteilla (tai ainakin eri säikeissä)
- Asiakkaiden ja palvelimen välinen kommunikointi toteutettu etäproseduurikutsuna

Asiakas-palvelin

- Palvelin ***kapseloi*** hallitsemansa ***resurssin*** siten, että asiakkaiden ei tarvitse huolehtia resurssin käyttöön liittyvistä teknisistä ongelmista (esim. rinnakkaisuus)
- Asiakasta varten luodaan tyypillisesti ***istunto***, jonka puitteissa kommunikointi palvelimen kanssa tapahtuu
  - Tilatieto: esimerkiksi avoimet "kahvat", joiden kautta palvelimen resurssia käytetään
  - Transaktiot (varmistetaan, että tapahtumat suoritetaan kokonaisuudessaan tai ei ollenkaan)
  - Resurssien vapautus istunnon päättyessä
- Säikeistys:
  - Palvelimen tehostamiseksi jokaista saapuvaa asiakasta varten voidaan luoda oma palvelinsäie

Asiakas-palvelin

- Etuja
  - Selkeä työnjako asiakkaan ja palvelimen välillä
  - Palvelin ei ole riippuvainen asiakkaista (mitä tapahtuu, jos asiakas kaatuu?)
  - Asiakas ei ole suoraan riippuvainen palvelimesta (voi mahdollisesti toipua, vaikka palvelin kaatuisi)
- Ongelmia
  - Etäkutsut (esim. RMI) ovat ***huomattavasti*** hitaampia/tehottomampia kuin paikalliset metodikutsut
  - Toiminnan tehokkuus saattaa riippua ulkoisista tekijöistä (lähinnä asiakkaan ja palvelimen välisen kommunikaatioväylän kuormituksesta)

Kerrosarkkitehtuurit

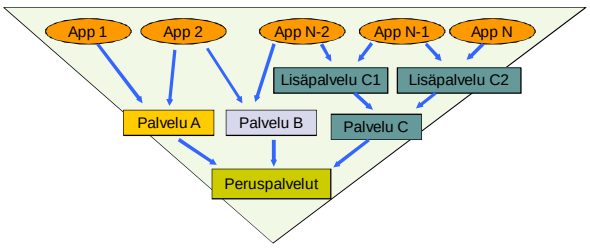

•Kerrosmaiset arkkitehtuurit muodostavat usein ikään kuin kärjellään seisovan pyramidin
•Tyypillisesti lähempänä sovellustasoa on enemmän ja erikoistuneempia palveluja kuin lähellä laitteistotasoa

Kerrosarkkitehtuurit

- Etuja:
  - Kerrosarkkitehtuuri on yleinen malli, jota voidaan soveltaa lähes kaikissa järjestelmissä pienessä tai isossa mittakaavassa
  - Jakaa järjestelmän korkealla tasolla osiin, joiden muodostamana kokonaisuutena järjestelmä on helppo ymmärtää
  - Intuitiivinen, helposti ymmärrettävä → voidaan käyttää kommunikointiin hyvin erilaisten sidosryhmien välillä
  - Ohjaa ohjelmiston riippuvuuksien minimointiin → muutosten paikallisuus → helppo ylläpidettävyys, muutettavuus, vaihdettavuus, ***standardoitavuus***
  - Kerrosarkkitehtuuri tukee ohjelmiston uudelleenkäyttöä
    - *Kukin kerros toteuttaa tietyn abstraktion →pohja työn jakamiselle → tasokohtaista erikoistumista*

Kerrosarkkitehtuurit

- Ongelmia:
  - Tehokkuushäviö
    - *Palvelukutsu ei välity suoraan palvelun toteuttavalle kerrokselle, vaan kulkee välissä olevien kerrosten kautta*
    - *Palvelukutsun parametrit mahdollisesti muutetaan joka kerroksen välillä uuteen esitysmuotoon*
  - Toteutustaakka: periaatteessa jokainen palvelu on toteutettava joka tasolla (vaikkakin osa toteutuksesta delegoidaan alemmalle kerrokselle)
  - Oikean (toimivan) tasojaon keksiminen on hankalaa
    - *Mihin kerrokseen tietty palvelu pitäisi liittää?*

Kerrosarkkitehtuurit

- ***Ongelmia:***
  - ***Poikkeusten käsittely***
  - Kutsu ylemmältä kerrokselta →

    poikkeus kerrosrakenteen pohjalla →

    palataan kutsupinossa taaksepäin kunnes löytyy käsittelijä poikkeukselle →

    poikkeuksen käsittely ylemmällä tasolla kuin missä poikkeus tapahtui →

    käsittelijä ei välttämättä pysty korjaamaan tilannetta
  - Ääritapaus: poikkeus palaa käyttäjälle saakka antaen mystisen virheilmoituksen
  - Miksei sitten poikkeuksia käsitellä aina siellä missä ne syntyvät?

Kerrosarkkitehtuurin suunnittelu

- Määrittele perusteet tasojaolle (esim. etäisyys laitteistosta, operaatioiden luonne,…)
- Määrää tasojen lukumäärä
- Nimeä tasot ja niiden tehtävät
- Määrittele tasoille palvelut
- Iteroi edellisiä vaiheita ja korjaa puutteet
- Määrittele tasojen rajapinnat
- Määrittele tason sisäinen rakenne
- Määrittele tasojen välinen kommunikointi
- Huolehdi tasojen riippumattomuudesta
  - Ongelmat: alempi kerros riippuu ylemmästä, sykliset riippuvuudet
- Suunnittele poikkeustilanteiden käsittely
  - Tavoite: poikkeuskäsittely samalla tasolla kuin poikkeus